

امام علی بن موسی الرضا علیه السلام

محور وحدت و کرامت

(مجموعه مقالات)

به اهتمام

حسین لطیفی

سرشناسه همایش امام علی بن موسی الرضا علیه السلام محور وحدت و کرامت (نخستین) : ۱۳۹۶ : مشهد)

عنوان و نام پدیدآور همایش ملی و علمی پژوهشی امام علی بن موسی الرضا علیه السلام محور وحدت و کرامت : (مجموعه مقالات) / به اهتمام حسین لطیفی.

مشخصات نشر مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری ۳۷۴ ص.

شابک 978-600-06-0274-1

وضعیت فهرست‌نویسی فیپا.

موضوع علی بن موسی الرضا علیه السلام، امام هشتم، ۱۵۳؟ - ۲۰۳ق. -- کنگره‌ها.

موضوع وحدت اسلامی -- کنگره‌ها.

شناسه افزوده بنیاد پژوهشهای اسلامی.

رده دیوبی ۲۹۷ / ۹۵۷

رده کنگره ۱۳۹۷ هـ / ۳۵ / ۴۷ BP

شماره کتابشناسی ملی ۵۳۱۱۵۸

همایش ملی و علمی پژوهشی

امام علی بن موسی الرضا علیه السلام

محور وحدت و کرامت (مجموعه مقالات)

به اهتمام حسین لطیفی

ویراستار: سید جلال قیامی میرحسینی

ارزیابان علمی: علی جلائیان اکبرنیا، سید محمد عیسی نژاد

طرح جلد: نیما نقوی

چاپ اول: ۱۳۹۷ / ۲۰۰ نسخه، وزیری / قیمت ۴۶۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

ارکان همایش

<ul style="list-style-type: none"> ● حجت الاسلام و المسلمین مهدی شریعتی تبار 	مسئول همایش:
<ul style="list-style-type: none"> ● حسین لطیفی 	دبیر همایش:
<ul style="list-style-type: none"> ● بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی 	برگزارکننده:
<ul style="list-style-type: none"> ● حوزه علمیه خراسان رضوی ● دانشگاه علوم اسلامی رضوی ● دانشگاه فردوسی مشهد ● سازمان فرهنگی آستان قدس رضوی 	حامیان علمی همایش:
<ul style="list-style-type: none"> ● حضرت آیت الله سید احمد حسینی خراسانی عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و عضو مجلس خبرگان رهبری ● حجت الاسلام و المسلمین محمدباقر فرزانه رئیس وقت دانشگاه علوم اسلامی رضوی ● حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمدهادی عبدخدایی عضو مجلس خبرگان رهبری ● حجت الاسلام و المسلمین سید مصباح عاملی مدیر حوزه علمیه خراسان رضوی ● حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمداسماعیل عبداللهی استادیار دانشگاه ادیان و مذاهب ● حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمدرضا جواهری عضو هیئت علمی دانشکده الهیات و معارف اسلامی ● دکتر محمد مهدی رکنی استاد دانشگاه ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی دانشگاه فردوسی مشهد ● دکتر غلامرضا جلالی استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی ● دکتر منصور معتمدی استادیار دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد ● دکتر مصطفی فقیه اسفندیاری استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی ● داود حیدری استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی 	اعضای کمیته علمی همایش:
<ul style="list-style-type: none"> ● هادی رستگار مقدم، دکتر امیر سلمانی رحیمی، دکتر محسن شرفایی، دکتر روح الله زینلی، جواد قاسمی، حسین لطیفی، محمد حسین محمدپور، سیدمحمد عیسی نژاد، دکتر مصطفی فقیه اسفندیاری، دکتر احمد فیروزی 	دوران علمی مقالات:
<ul style="list-style-type: none"> ● سید محسن ناجی نصرآبادی مسئول کمیته اجرایی همایش ● داود مولوی مسئول روابط عمومی همایش ● حسینعلی ساقی مسئول پیگیری های ویژه ● محسن شرفایی مسئول اصالت سنجی مقالات ● جواد علایی عضو کمیته اجرایی ● محمد فرحزاد عضو کمیته اجرایی ● علی اکبری چناری عضو کمیته اجرایی ● بهزاد نعمتی عضو کمیته اجرایی ● مهدی اخوان مهدوی عضو کمیته اجرایی 	اعضای کمیته اجرایی همایش:

فهرست مطالب

سخن ناشر ۷

پیشگفتار ۹

بخش اول: سخنرانی‌ها (۱۳)

امام رضا علیه السلام محور وحدت و کرامت

مهدی شریعتی تبار ۱۵

اهمیت الفت و جماعت و دوری از فرقت و اختلاف با تکیه بر سیره و سنت حضرت رضا علیه السلام

آیت الله سیداحمد حسینی خراسانی ۲۱

جایگاه اهل بیت از منظر مذاهب اسلامی

مولوی احمد صارمی ۲۷

بخش دوم: مقالات (۴۷)

طرح ولیعهدی امام رضا علیه السلام به منظور شکاف در وحدت امت اسلام

محمد حسین پژوهنده ۴۹

امام رضا علیه السلام و راهکارهای وحدت

موسی دانش ۶۴

راهکارهای تقریب مذاهب در سیره امام رضا علیه السلام

ماموستا عبدالسلام کریمی ۷۵

امام رضا علیه السلام محور وحدت

رضا وطن دوست ۱۰۰

راهکارهای تحقق زندگی مسالمت‌آمیز در جامعه دینی در آموزه‌های امام رضا علیه السلام

روح الله زینلی ۱۳۷

تحلیل و بررسی مناظرات امام رضا علیه السلام با پیروان ادیان و مذاهب در تعمیق و گسترش تشیع پس از استقرار در ایران

محمد اسماعیل عبداللهی - محمد کرمی نیا ۱۶۴

حقیقت شیعه در نگاه امام رضا علیه السلام و مواجهه امام رضا علیه السلام با جریان فکری غالبان

هادی رستگار مقدم گوهری، مریم زارعی ۱۹۹

تحلیل معنایی و روشی گفت‌وگوی‌های کلامی امام رضا علیه السلام

هادی رستگار مقدم گوهری، مریم زارعی ۲۱۲

بررسی چگونگی شناخت حضرت حق و امکان رؤیت او در کلام امام رضا علیه السلام

شهلا امینی ۲۲۸

امام رضا علیه السلام محور محبت و مهرورزی

غلام رضا جلالی ۲۴۹

جایگاه عرفانی رفیع امام رضا علیه السلام در میان اهل سنت

عبداللطیف عرب تیموری ۲۵۹

اهل بیت و امام رضا علیه السلام نماد وحدت و عطوفت از منظر شعرا و عرفا و اندیشمندان اهل سنت در بستر تاریخ

احمد فیروزی ۲۷۸

جادة العاشقین

محسن شرفایی ۲۹۰

امام رضا علیه السلام آموزگار مکتب محبت و مودت

محمد رضا جواهری ۳۰۳

ایمان و کفراز منظر امام رضا علیه السلام

حسین لطیفی ۳۳۰

بررسی معیارهای ایمان و کفر در اندیشه امام غزالی با تأکید بر رساله فیصل التفرقة

فرید احمد حنیف ۳۴۱

بخش سوم: همایش در قالب تصویر (۳۶۷)

سخن ناشر

عن عبدالسلام بن صالح الهروي قال: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ:
رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا. فَقُلْتُ لَهُ وَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قَالَ: يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَ
يُعَلِّمُهَا النَّاسَ. فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا.^۱

حمد و سپاس بی حد خداوند بزرگ و دانا را سزد که غایت آفرینش انسان را معرفت و عبودیت ذات مقدس خود قرار داد و فرمود: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾^۲. درود بر پیامبران الهی به ویژه حضرت خاتم انبیاء محمد مصطفی ﷺ که با تزکیه و تعلیم کتاب و حکمت، زمینه ساز تحقق این هدف متعالی شدند و سلام بر امامان معصوم علیهم السلام، به خصوص عالم آل محمد ﷺ، حضرت امام علی بن موسی الرضا ﷺ که ستارگان پرفروغ آسمان معرفت و عبودیت اند و راهنمایان بشر در صراط مستقیم معرفت و بندگی، و رحمت خدا بر عالمان و پژوهشگرانی که در طول تاریخ با فراگیری و نشر علوم و معارف اسلامی به احیای امر امامت و ولایت پرداخته و مردم را با زیبایی های فرهنگ اصیل اهل بیت ﷺ آشنا ساخته اند.

بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی بر اساس نگاه ژرف تولیت فقید این آستان ملک پاسبان در سال ۱۳۶۳ به دستور معظّم له تأسیس شد و با الهام از منویات رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (ره) و دیدگاه های حکیمانه خلف صالح ایشان، مقام معظّم رهبری، حضرت آیت الله العظمی خامنه ای مدظله العالی، و رهنمودهای تولیت معزز جناب

---

۱. عیون اخبار الرضا ﷺ / ۱ / ۳۰۷: از امام رضا ﷺ شنیدم که می فرمود: خدا رحمت کند کسی که امر ما را زنده کند. عرض کردم: امر شما را چگونه زنده کند؟ فرمود: علوم ما را فراگیرد و به مردم بیاموزد، که اگر مردم زیبایی های کلام ما را بدانند از ما پیروی خواهند کرد.

۲. ذاریات / ۵۶: «و جن و انس را نیافریدم مگر برای آنکه مرا بپرستند».

آیت الله رئیسی، با تشکیل گروه‌های پژوهشی و استفاده از نخبگان حوزه و دانشگاه، در راستای تأمین نیازهای فرهنگی جامعه و نظام اسلامی و نسل جوان و زائران بارگاه منور رضوی، به پژوهش و نشر علوم و معارف اسلامی نبوی و سیره اهل بیت عصمت علیهم السلام پرداخته و به فضل الهی به توفیقات ارزنده‌ای دست یافته است.

* * *

مجموعه حاضر با هدف ترویج فرهنگ و معارف رضوی برای دستیابی به تعامل و هم‌گرایی و افزایش وحدت و همدلی میان اهل سنت و شیعه، حول محور امام علی بن موسی الرضا علیه السلام به عنوان اهل بیت و عالم آل محمد صلی الله علیه و آله در سه حوزه - امام رضا علیه السلام و تعامل با فرق و مذاهب اسلامی، امام رضا علیه السلام محور محبت و مهرورزی و امام رضا علیه السلام و جایگاه کتاب و سنت - سامان یافته است.

بنیاد پژوهش‌های اسلامی
آستان قدس رضوی

پیشگفتار

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ. قَالَ الْإِمَامُ الرِّضَا عليه السلام:
تَزَاوَرُوا تَحَابُّوا وَتَصَافَحُوا وَلَا تَحَاشَمُوا (بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۳۴۷)؛ امام علی بن
موسی الرضا عليه السلام فرمود: به دیدن یکدیگر روید تا یکدیگر را دوست داشته باشید و دست
هم را بفشارید و به هم خشم نگیرید.

بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی بر اساس هدف‌های مندرج در
اساسنامه خود مبنی بر تبیین و ترویج معارف رضوی و گسترش فرهنگ و مکتب
اهل بیت عليهم السلام، با تأکید بر گفت‌وگو با مذاهب اسلامی، از سال‌های گذشته، هم‌زمان با
دهه کرامت رضوی، برنامه‌های علمی و پژوهشی را در قالب همایش‌ها و نشست‌های
علمی برگزار کرده است. از جمله این برنامه‌ها، برگزاری همایشی علمی با محوریت
شخصیت حضرت ثامن الحجج علی بن موسی الرضا - علیه افضل التحیة والثناء - به
عنوان محور وحدت در جامعه اسلامی بوده که استقبال علمای شیعه و سنی را در پی
داشته است. بر این اساس، همایش ملی و علمی «امام رضا عليه السلام محور وحدت و کرامت»
به عنوان یکی از برنامه‌های کلیدی بنیاد پژوهشهای اسلامی در دهه کرامت سال ۱۳۹۶
در دستور کار قرار گرفته است.

از این رو، به یاری خداوند و در ذیل توجهات کریمانه ولی نعمت‌مان امام علی بن
موسی الرضا عليه السلام این همایش به همت گروه کلام و اندیشه اسلامی بنیاد پژوهشهای
اسلامی آستان قدس رضوی و به منظور تبادل نظر، تقویت باورها و ایجاد وحدت و
همدلی پیرامون امام علی بن موسی الرضا عليه السلام برگزار گردید و در آن، هدف‌های زیرینی

گرفته شد:

۱. حضرت امام رضا علیه السلام مظهر و نماد وحدت بین مذاهب و فرق اسلامی
۲. نقش امام رضا علیه السلام در وحدت امت اسلامی.
۳. نقش امام رضا علیه السلام در تهذیب باورهای رایج زمانه.
۴. شناخت دشمنان مشترک (وهابیت و گروه‌های تکفیری، فرقه‌های انحرافی و بهائیت).
۵. تعامل و هم‌گرایی و پرهیز از اختلاف میان شیعه و اهل سنت.

محورهای همایش

الف) امام رضا علیه السلام و تعامل با فرقه‌ها و مذاهب اسلامی

۱. وحدت و اخوت اسلامی در کلام امام رضا علیه السلام.
۲. امام رضا علیه السلام و تصحیح آموزه‌های اعتقادی.
۳. ولایتعهدی امام رضا علیه السلام محور وحدت اسلامی.
۴. راهکارهای تعامل و هم‌بستگی با مذاهب اسلامی در سیره و گفتار امام رضا علیه السلام.
۵. نقش امام رضا علیه السلام در تقریب مذاهب اسلامی.
۶. مبانی فقهی تقریب مذاهب در منابع اهل سنت و شیعه.

ب) امام رضا علیه السلام و جایگاه کتاب و سنت

۱. کتاب و سنت، محور و معیار وحدت و اخوت اسلامی.
۲. جایگاه اهل بیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از منظر مذاهب اسلامی.
۳. امام رضا علیه السلام و معیار اسلام و کفر.
۴. معیار اسلام و کفر در قرآن کریم.
۵. معیار اسلام و کفر از منظر مذاهب اسلامی.

ج) امام رضا علیه السلام محور محبت و مهرورزی

۱. محبت و مهرورزی در قرآن کریم.
۲. محبت و مهرورزی در سیره و گفتار امام رضا علیه السلام.

۳. امام رضا علیه السلام و مکتب محبت در عرفان اسلامی.

۴. محبت در تصوف و عرفان اسلامی (محبت در اندیشه ابن عربی، عطار نیشابوری، سید حیدر آملی، جامی، و...).

۵. سنجش آموزه محبت با برخی از مکتب‌های عرفان اسلامی و مکتب‌های عرفانی هندوئیسم.

بدین منظور همایش علمی «امام رضا علیه السلام محور وحدت و کرامت» در سه بخش با حضور پرشور جمعی از عالمان، استادان، امامان جمعه و جماعت، مدیران مدارس، و پژوهشگران اهل سنت و شیعه سطح استان‌های خراسان رضوی - شمالی و جنوبی، استان گلستان و کردستان و نیز مهمانانی از کشورهای تاجیکستان، افغانستان، نیجریه و ساحل عاج برگزار گردید. ابتدا در طی یک نشست عمومی سخنرانانی از علمای شیعه و اهل سنت به ایراد سخن پرداختند. سپس همایش در طی سه کمیسیون تخصصی - امام رضا علیه السلام و تعامل با فرقه‌ها و مذاهب اسلامی، امام رضا علیه السلام و جایگاه کتاب و سنت، امام رضا علیه السلام محور محبت و مهرورزی - به کار خود ادامه داد. و در بخش پایانی، این همایش با گزارشی از کمیسیون‌های تخصصی دنبال گردید.

اثر حاضر حاصل پژوهش و تلاش جمعی از نویسندگان است. از این رو، همکاری و همدلی علمی جملگی آن‌ها در به ثمر رسیدن این اثر و بازخوانی، اصلاح و بازنگاری مقالات ستودنی است.

آنچه گفته آمد، بخشی از تلاش‌هایی به شمار می‌رود که نمود یافته است. خدا را شاکریم که توانسته‌ایم به قدر مقدور و حدّ میسر این همایش را به سرانجام برسانیم. امیدوارم بر مبنای قول سدید آن امام همام که فرمودند: «خدا رحمت کند کسی که امر ما را زنده کند»، تمامی کسانی که در این عرصه کوشیدند، مشمول احیاکنندگان فرهنگ و معارف رضوی شوند و مورد رحمت واسعه الهی واقع گردند. والحمد لله رب العالمین.

دبیر همایش: حسین لطیفی